

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Ds K. Schilder, Drs C. Tazelaar en Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Drs J. van Andel, 's-Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Ds K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Ds B. A. Kuipers, Amsterdam; Ds J. G. Kunst, Arnhem; Ds G. R. Kuiper, Haarlem; Ds H. W. Laman, Assen; Ds C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr J. Thijss, Meppel; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Ds J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned.-Indië f9.— per jaar.

Advertentie: 25 cent per regel.

INHOUD: Religieuze of Aesthetische ontroering III. — Uit de Schrift: Willen en niet kunnen (Luk. 23:30). — Kerkelijk Leven: Bijbelvertaling. Radio-probleem. Voorbereidingsformulier bij de Voorbereiding. Opvoeding en Onderwijs: „Samenwerken“ op onderwijssgebied. — Literatuur en Kunst: De Boeddhistische Christus V. — Zending en Evangelisatie: Jeugdbeweging in Indië. — Stemmen uit onze Kerken. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

RELIGIEUSE OF AESTHETISCHE ONTROERING.

III.

In onzen tijd wordt de emotie, nu in ruimen zin, de ontroering van den aesthetischen mensch, meermalen reeds op zichzelf en „zonder meer“ religieus geheten. Sommigen binden daaraan nog de beperking, dat het object, dat ontroering wekt, moet overeenkomen met den hun bekenden wil van God, of met wat in het algemeen hun denkend verstand als goddelijk aanziet; anderen noemen de ontroering van den aesthetischen mensch zelf reeds goddelijk en zien in de wijze, waarop zij tot de levensverschijnselen nadert, een bewijs van divien vermogen.

Het voorbeeld van Wagner's Parsifal, één uit vele, doet zien, dat achter de aesthetische ontroering toch een beschouwing, een leer, een denk-overtuiging gelegen is. En daarmee wordt dus aan de ontroering zelf haar bewaarde slepende kracht, los van het denken, het wist.

We haalden Wagner en zijn Parsifal aan, allermint om daarmee den schijn te willen voeden, alsof aan dat éne voorbeeld de heele kwestie van de autonomie der emotie als waarheid-ontdekkende kracht zou kunnen worden gemeten of er mee zou worden afgedaan.

Maar wel hebben we aan Wagner willen tonen, dat achter de geboorte der kunst-ontroering kan liggen een overtuiging, een, zoo men wil, dogmatische gedachte, ook al kan die liggen in het onderbewuste.

En daarmee loopt parallel de opmerking, waarvoor nu plaats kan gemaakt worden: dat n.l. de emotie ook in haar vóórwaartsche beweging, in haar opwaartsche streving, kan worden beheerscht door een idee, die niet zijzelf gegrepen heeft, maar die haar heeft vastgegrepen. Hebben wij nooit gelezen: niemand kan tot Mij komen (en dat kan niet zonder ontroering) tenzij de Vader hem „trekke“?

Neen, de ontroering van den mensch is niet altijd, wat ze denkt te zijn. Zij noemt zich een licht, dat ontstoken wordt in de ziel en dat in zijn glans stelt het objectieve ding, dat ze ontdekt; maar ze weet dikwijls niet, dat een buiten haar ontstoken licht, waarvan het verstand den naam of de heugenis bewaarde, haar tot zich trekt en haar beweging beheerscht. De ontroerde ziel begroet haar diepste roering als een bevrijding, een bewustwording; en zij kan daarin recht zien, maar zoo dikwijls weet zij niet, dat zij op hetzelfde oogenblik in gevangenschap gaat; dat zij getrokken wordt of met koorden van liefde door de hand van God, die haar wekt, of in de gevangenschap van haar afgoden, wier naam uit haar bewuste of onbewuste leven nog niet is weggewischt.

Zoo wil de ontroering van den aesthetischen mensch, daarin verwant aan de mystiek van alle tijden, aan „het Woord“ voorbijgaan; want: gevoel is alles; en een naam is maar een klank, is maar damp, rook¹⁾. Maar zij wordt toch zelf in haar verborgene roering gebonden door het Woord, of — door wat zij daarvoor houdt of daaraan gelijk stelt.

En daarom is de aesthetische ontroering, die niets anders dan dat wil zijn, veroordeeld tot den waan. De waan mag zoet zijn, maar hij is toch wáan; en in zijn einde is hij bitter. Gods openbaring aan den ziener op Patmos kwam eenmaal tot hem in den vorm van een boekje, dat hij eten moest; en het boekje was „zoet in den mond, maar bitter in den buik“. Dat wil zeggen: op zichzelf is het geopenbaarde zoet; want het

is goed, het is van God, het brengt de ontroerde zielen, die om Christus Jezus bewogen zijn, tot vrede met een God, dien zij noemen, een Christus, dien zij zien mogen, geen vreemde. Maar de uitwerking van dat geopenbaarde, dié is bitter; want de openbaring botst tegen hun vleesch en kerft door hun geest; zij kruisigt gedachten en komt met den eisch der volstrektheid: zijn er niet, die zich gesneden hebben om het koninkrijk Gods; en heeft de Christus, die dat eens zeide, niet daaraan betekenisvol toegevoegd, dat wie sterk genoeg was, om voor dat woord, voor die werkelijkheid, ruimte, plaats, te maken in zijn leven, dat dan ook zeker doen moest²⁾. Dat is een harde boodschap; het koninkrijk Gods is zoet; maar als het gesneden noodig heeft, die zichzelf moeten opleggen de tuchtiging van vleesch en bloed en ziel en gedachten, dan is het „bitter in den buik“.

Maar openbaring en ontroering zijn twee.

En de mystiek en het Woord zijn twee.

Want de mensch der aesthetische ontroering, die daaraan zijn genoegzame spijze heeft, keert de woorden van den Christus, op Patmos sprekende, om. De spijze, die hij eet, is bitter in den mond, maar zoet in den buik. Uit worsteling komt zij op; en in worsteling, in strijd, in bitterheid wordt zij gestaag vernieuwd. Op zichzelf genomen, is zij bitter. Doch haar uitwerking is zoet als elke vrede; zij moge de aalze, de zelf-ontzegging in den aanvang een taak vinden, zwaar om te dragen, maar zoodra zij zich zet aan dat werk, zal zij den strijd vreedzaam vinden, en de honger zal haar zoete maaltijd zijn. Aldus spreekt de aesthetische mensch. Want op Patmos staat een Rechter, die zijn naam heeft genoemd, en een God is er, die het binnenste heiligdom geopend heeft, en de Christus heeft als de bliksem verschrikt zijn ziener, die als dood aan zijn voeten viel. Maar er zijn ook zieners van den naamlozen, den vooraf anonymen God; het zijn de menschen van de ontroering, die van geen openbaring weten wil, welke buiten haar wilde wezen en spreken met gezag. Welnu, voor de zoodanigen wordt wat bitter in den mond is, bitter en smartelijk bij eerste aanraking, zoet in den buik, zoet als men de spijze maar aandurft en verwerken wil:

Laat mij nimmermeer berusten,
God, dien ik niet met namen zeg:
Uw verlangen zeekre lusten
Neem niet van mijn lippen weg.
Van Uw zoeten honger weet ik
Jarenlang mijn maal bereid,
Van Uw gouden wanhoop leed ik
De eindeloze heerlijkheid.

Ja, dat de spijze van deze godenzieners zoet is, juist als zij tot het leven indringt en in het bloed, in het wezen, opgenomen wordt, dat zeggen ze wel zeer duidelijk.

Want hun geboorte heet Gods geboorte; hun gestalte wordt in eigen oog de gestaltenis van den Christus in den eeuwigen wederkeer aller dingen, den wederkeer ook van Christus.

Voor wie den bijbel volgt, is echter de roeping, die van boven is, een andere. Zijn worsteling is, dat hij worde weder-gebooren uit den Geest en dat Christus in zijn verbrokenheid en schande gestalte krijs.

Maar voor den mensch der aesthetische religie staat de verhouding anders. Zijn geboorte en zijn levens-ontplooiing zijn de geboorten Gods. Zijn metamorphose geeft Christus gestalte; maar Christus neemt ze niet in hem, zooals de bijbel leert, maar ontvangt ze van hem, van den emotioneelen mensch:

In elken menschengestalt woont Christus diep verholen, Gij kunt Hem kwetsen, of gij kunt zijn wonden heelen; Het slechts het zwaar gordijn, waarachter ziel verscholen ligt — en ge vindt den Christus daar verborren.³⁾

Zoo wordt, gelijk we reeds zeiden, voortnategrepen op de profetie der Openbaring van Johannes, dat er eens een stad komt zonder tempel. Des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren tempel is hier; de Joden wijzen daarbij, al is 't dan naar een steenen tempel, nog naar boven; het moderne aesthetendom naar binnen. „Geen tekst“, zoo zegt iemand, „geen tekst is de (ze) mystiek zoo dierbaar als: het koninkrijk Gods is binnen in u“. Maar ze leggen den tekst dan ook verkeerd uit. Want „het koninkrijk Gods is in uw midden“, zoo zeide Christus; en toen Hij dat sprak, toen was Hij daar zelf, met zijn wonderen, en zijn krachten, met zijn strijd en zijn worsteling tegen zonde en vloek.

Er zou nog een andere tekst lievelingstekst kunnen worden: het woord van Paulus tot zijn christenen, die op Christus wel vele malen ontroerd, doch tot Hem dan ook éénmaal bekeerd geworden waren: noemde hij hen niet „brieven van Christus“? Velen zeggen dat van zichzelf met nog meer vrijmoedigheid, dan de Corinthische christenen, die het Paulus liefst lieten zeggen; maar het verschilt is, dat in het eerste geval Christus den brief schreef, in het tweede geval de kunstenaar zelf, naar hij devotelijk zich beroemt.

Maar, zal iemand zeggen, zijn ze dan geen brieven van Christus?

Heeft dan de ontroering geen plaats in het christelijk leven? Heeft dan de ontroering der kunstzinnige zielen, die van God en den Christus ontstoken zijn, en die zijn geluid vernemen, ook al blaast de wind zoo hard niet als bij een ander, geen religieuze waarde?

Wij antwoorden, dat religie haar eigen kunst schept, haar eigen emotie wekt; en dat emotie „zonder meer“ nog niet religie is, om de eenvoudige, of eigenlijk niet-eenvoudige reden, dat „emotie-zonder-meer“ niet bestaat. Zij, de emotie, is beweging van de ziel; maar achter de beweging zit het leven zelf; ligt de oergrond van ons bestaan. En dat bestaan is uit God, of niet uit God. Maar alle bestaan, ook dat buiten God is, kent de „ontroering“. Zelfs de duivelen sidderen; en wel zeer plat is de opvatting, die dat alleen aan de vrees toeschrijft; ook de duivelen hebben God gezien; en God is geen Macht, die men vergeten kan.

Daarom moeten wij tusschen religie en aesthetische beleving, tusschen godsdienstige en kunst-ontroering wel scherp onderscheiden.

Wij willen enkele verschilpunten opnoemen.

In de eerste plaats merken we op, — en misschien bevreemdt het enkelen, dat we juist daarmee beginnen, maar het is voor ons gevoel een der dieperliggende onderscheidingen — dat de aesthetische ontroering leeft — en dat is haar quietistische gemakzucht — bij het oogenblik, terwijl de religie, opgevat naar Calvinistische idee, niet met het oogenblik tevreden mag zijn.

Want religie is rijker, dan dit schamele, armoe-dige vers van Boutens:

Eén ding schonken mij
Onvoorwaardelijk
Uit hunnen overvloed
De eeuwige goden: het
Oogenblik.

Religie toch is niet maar een blik op God, niet slechts een geloof, dat Hij er is, en dat Hij zich heeft ontsloten in Jezus Christus. Neen, religie is ook een zijn in God; maar dan een zijn in Hem, gelijk Hij zich geopenbaard heeft in Jezus Christus. En wie Christus aanvaardt, die neemt tegelijk ook aan de heilsgeschiedenis; de geschiedenis der openbaring van God door de eeuwen. Christus toch is een verschijning, die niet op zichzelf staat. Knecht is Hij; en een knecht heeft met zijn knechtelijken arbeid doel in wie hem zendt, in zijnen Heer. Daarom is Chris-

¹⁾ In de Statenvertaling: „die het vatten kan, valle het.“

²⁾ Aangehaald in Prof. Dr G. v. d. Loeuw, Mystiek, Baarn, Hollandia, 1925, bl. 32.

³⁾ Vgl. Emil Brunner, Die Mystik und das Wort, Tübingen, 1924, bl. 49 v. 387.